

ŞEHRİN DERDLERİ

Topkapı Sarayını tehdid eden binayı yıkmalıyız!

Yazan:

Y. Mimar Sedad Çetintaş

daha. cömerd bir şekilde karşılayacağı gibi, tarih ve kültür bakımından da bize en makul hareketi sağlamış olacaktır.

Eskiden ahşab saraylar yapar, saçak altlarına, (Yâ Hâfiz) levhasını çaktırıp içinde kadife ve canfeslere gömülmek uyurduk. Fakat çoğa kalmaz, alev saçığı sarınca ilk yanan şey, bu (Yâ Hâfiz) levhası olurdu.

Bugün çok çüktür böyle geri zihniyetlerden uzaklaşmış bulunuyoruz. Fakat nedense yangın denilen afet büyük binalarımızı birer birer silip süpürmeğe devam ediyor, hem de, işlerindeki hazinelerimizle beraber. (Bir musibet bin nasihattan evlâdir) derler. Biz bu felâketlerden de, ders alamaz olduk.

Geçen yaz bir aşkam, Sivaservilerdeki, Alman hastanesinin çatısı tutuştu. Cihangir sırtlarının üstünde yer almış olan tepeden, İstanbul ufuklarını kızıla boyayarak şehri heyecana düşüren bu yangın, havaya alev ve kıvılcım kusarken, içinde lâmbaların yandığını, beyaz gömleklî hastabakıcıların dolaşmakta olduğunu, civardaki evimin penceresinden görüyordum. Müessese içindeki hastalar bile rahatsız edilmemişti. Çünkü kârgir binanın döşemeleri de kârgir, hattâ ahşab çatısı bile kârgir bir plâk üstüne kurulmuştu. Yanan çatı yağmur mevsimi gelmeden yenilendi, hiç bozulmamış olan bina, aynı bina olarak kaldı. Sırasile saraylarımızı alevlere kaptıran bizler bu olaydan da ibret dersi alamadık.

Akademi yangını münasebetle geçenki yazımda, henüz yanmamış, fakat sırasını beklemekte olan binalardan bazılarını sayarken, ne Topkapı Sarayının, ne de onun koltuğuna bir kundak gibi sokulmuş duran mahud Arkeoloji Müzesi binasının adlarını zikretmemiştim. Bunlar için ayrı bir makale lâzımdı.

Topkapı sarayı on beşinci asırdan on dokuzuncu asra kadar İmparatorluk hanedanının, Türk kültür mahsulü olmak üzere, Türk sanatkarlarına yaptırılmış, vakit vakit ilâveler, yenilemelerle büyütülmüş oldukları, kârgirli ve ahşablı, çeşidli binalarla vücud bulmuş, bir külliye halindeki çok zengin bir sanat tarihimizdir, ayrıca muhtevasile de yegâne milli müzemiz, Türkün geçmişteki bütün mefahirini kucaklamış olan, çok zengin bir hazinemizdir. Fakat içindeki ahşab karışık binalar yüzünden yangına karşı fevkalâde nazik ve tehlikeli bir bünyeye maliktir.

Bu tehlike sarayın bizzat bünyesinde olduğu için, onu kârgirleştirmek ve betonlaştırmak imkânı yoktur. Durum böyle olunca, yangına karşı onun için, der teşvîhat alınmadan başka yapılacak

veya vakıf hanları gibi Türk mimarisini selâmlar ve Türk medeniyetine saygı gösterir bir sima ile değil, Çinliköşkün karşısında bir sürpriz yapılar gibi Grek tarzı taklidi olarak yapılmıştır. Bu sürprizin sebepleri düşünülürken insan bu binayı yaptıran Hamdi Beyin babasının Rumdan dönme olduğunu bile hatırlayabiliyor. Fakat ne olursa olsun, estetik tezadın gözler tırmalayan bu hâdisesi, millî suzuruna sahip olan bugünkü ve yarınki neslin vicdanına batan bir diken mahiyetindedir.

5 — Arkeoloji binasını yaptıranlar İstanbulda Süleymaniyeler, Sultanahmedler, Yenicamiler yaratmış olan köfeki taşını beğenmiyerek İtalyadan Triyeste taşı getirtmişler, bu Grek uydurması binanın cephelerini Triyeste taşı ile kaplatmışlardır. Bu taş ise, çok miktarda su emici hassaya malik olduğundan, gerek emdiği yağmurlardan sonra donarak, gerekse içindeki demir kenetlerin okside olması, çürüyerek şişmesi yüzünden, kesme taş kaplamalar, yer yer patlayarak cepheler kellemiştir, bugün bunlar kâmilten yenilense de, seneden seneye yeniden patlamalar devam edecek, bu zavallı binanın cepheleri kelliğinden kurtulamıyacaktır.

Görülüyor ki bir çok bakımlardan mantık, buraya çok kötü bir durumda sokulmuş olan bu binanın, buradan sökülüp atılmasını bize emrediyor, yeni müze binasını da yeniden yapmaya lüzum yoktur. Atmeydanındaki İbrahimpaşa sarayını temizleyip ihya ederek bu işe tahsis etmek, Arkeoloji müzesi için gereken bina ihtiyacımızı, şimdikinden

Fransızların Louvre Sarayından yüz sene daha eski olan ve içi, dışı, döşeme ve kubbeleri, bir kale gibi tam kârgir olan, bu beş yüz yıllık emkatar Türk sarayının, Arkeoloji müzesi ittihazı kadar makul ve lojik bir iş olamaz. bu suretle, hem bu muhteşem Türk sarayını âleme teşhir ederek, (Süleymaniyeleri, Sultanahmedleri yapan Türkler çadırda mı oturuyorlardı, bunların evleri, sarayları nerede?) şeklindeki haklı, fakat acı suali cevaplandırmış oluruz, hem de arkeolojik hazinelerimizi emin bir binaya tevdi ederek rahat uyuyabiliriz. Şu noktayı da unutmamak lâzımdır ki: İstanbul beş yüzüncü yıl kutlama işinde de bundan daha hoşâ gider hareket olamaz.

İşte rahmetli Yunus Nadinin 23 ekim 1941 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki başmakalesinde: (... Bizzat tehlikelere göğüs germek suretile ömrünü bu uğurda çalışmaya vakfetmiş bir ilim adamıdır, diye kadir ve emekbilirlik büyüklüğünü göstermiş olduğu bir naçiz vatandaşın şimdi de tam sırası gelmiş olduğu bir zamanda alâkalılara en mühim teklifi budur.

Bu teklifi yapan vatandaşın, Arkeoloji müzesi binasının bütün mimarî ve inşai durumunu bilen ve hele tarihi İbrahimpaşa sarayını karış karış, santim santim ölçerek rölöve etmiş yegâne Türk mimarı sıfat ve salâhiyetini haiz bulunması da, ayrıca dikkate değer olmaktadır.

Yüksek Mimar
S. Çetintaş

Resim:

Eren - Bedri Rahmi sergisini gezerken

Yazan: Gemal Tolu

Balyoz sokağındaki dar ve rutubetli atölyelerini geniş ve bol ışıklı bir dünya cennetine çevirmesini bilmişler. Kasvetli bir antreden el yorularcasına, emekleriyle, emeklerini

kaybetmek üzere iken kendini çobuk topladı.

Bence Bedrinin büyük muvaffakiyeti taşkınlıklara elverişli olan mimarî zamanımızın tamamen tec-

betonlaştırmak imkânı yoktur. Durum böyle olunca, yangına karşı onun içinden tertibat almaktan başka yapılacak bir şey yoktur. Bu noktaya, ötedenberi önem verilmiş ve verilmekte bulunulmuştur. Fakat bu sarayın koltuğuna sokulmuş olan Arkeoloji Müzesi binası hakkında konuşmak lâzım geliyor. Cumhuriyet gazetesinin 17 temmuz 1942 ve 14 şubat 1943 tarihli nüshalarında bu hususta iki makale yazmıştım. Cumhuriyet Reisimiz İnönü'nün dahi ilgisini çekmiş olan bu yazılardaki hakikatleri bir daha tekrarlayacağım:

İstanbul Arkeoloji Müzesi binası, döşemeleri ve çatısı ahşap olduğu için diğer yanan ve henüz yanmamış olan benzerleri gibi yanmaya müheyyadır. Bu bina bu hali ile Topkapı sarayının ahşap kısımlarına ve Harem dairesine sokulmuş bir yağlı kundak gibidir. Muhtevası itibarile düşünürsek mücevherlerle süslü bir yağlı kundak diyebiliriz. İçine tevdi etmiş olduğumuz hazinelerden birteki olan İskender lâhdini çıkarıp sattığımızı farzetsek, bize ideal bir müze yapacak para getireceğini söylemek mübalâğalı bir tahmin sayılmaz. Yer müsaid olsa bu çürük ve ahşap çarşıklar binanın kucaklamış olduğu hazineleri teker teker sayacaktım. Tâ ki her hangi bir yangınla uğruyacağımız zararın ölçüsü bulunabilsin.

Arkeoloji Müzesi binasının bünyesindeki bu tehlikeli durumu ve onun Topkapı sarayını da tehdit etmekte olduğunu açıklamakla, bu binanın ahşap yerlerinin betonlaştırılması lüzumunu icdia edecek değilim. Zira bugünkü Türk kültür şuurunu ve bu şura dayanan akhşelim, bu binanın taminini değil, buradan kaldırılmasını emrediyor, sebepleri şunlardır:

1 — Arkeoloji Müzesi binası, Topkapı sarayının batı cephesini haksız ve hiç istenmedik bir şekilde maskeleymiştir.

2 — Bu bina Çinliköşk gibi bir sivil mimarî şaheserimizi üç cephesinden boğmuştur. Gerek Selçuk, gerekse Osmanlı medeniyetinden bu kadar parlak ve yüksek değerde, bir sivil mimarî eserimiz yoktur. Topkapı sarayını kuran Fatih'in yapılarından ve plânı üzerinde bizat meşgul olduğunu kitablardan öğrendiğimiz bu şaheseri Arkeoloji Müzesi binası saraydan tecrid etmiş, onu burada tek başına bırakarak manasızlaştırmıştır.

Halbuki o Baltacılar dairesi önünde, Fatih'in ve çocuklarının yaptırmış oldukları diğer binalarla birbirlerine bakılarak, bütünlük teşkil ettikçe hakiki hüviyetini ve manasını ifade edebilir.

3 — Arkeoloji binası Çinliköşkü, asıl cephesi olan revaklı cephesile, doğu yan cephesini öyle insafsız bir şekilde boğmuştur ki onların kitablarda geniş zaviyeli objektiflerle çekilmiş resimlerini dahi göremeyiz; eğer varsa bunlar, Arkeoloji binası yapılmadan çekilmiş olanlardır.

4 — Böyle en yüksek bir medeniyet ve sanat külliyesi arasına sokulmuş olan Arkeoloji binası, styl bünyesi ile de burada kültürel bir kundak olmuştur. Çünkü bu bina Postane gibi

bir dünya cennetine çevirmesini bilmişler. Kasvetli bir antreden el yordamile varılan atölyenin eşğini aşar aşmaz başka bir aleme girdiğini hissediyorsunuz. Bu renk ve çizgi dünyasının içinde büyülenmek imkânı yoktur. Oraya sık sık uğramayı itiyad edinenlerin geç vakitlere kadar ayrılmak istemeyişlerinin sırrını çözmeğe çalışırken benim de onlardan biri olduğumu farkettim.

Eserlerinin karşısında bir sanat münekkidi edası takınmağa imkân yok. Bu satırlarla sadece, 1931 yılındanberi tanıdığım bu çiftin tekâmül seyrini ve birbirinden farklı olan meziyetlerini belirtmek isterim.

Eren'i daha evvel tanımadım. André Lhote'un atölyesinde beraberdik. Lhote ona Miss Roumanie diye takılırdı. Yine şimdiki gibi, resim yaparken coşar, değil etrafındakilerle, kendisile bile alâkadar olmazdı. Herbeder bir genc kızdı. Çok çalışır, her zaman heyecanlı olmasına rağmen, itidal ve temkinden ayrılmazdı.

Bir gün benimle tanışmak üzere atölyeye gelen Bedri Rahmi ile karşılaştılar. Ve masalarda olduğu gibi ilk görüşte birbirlerini sevdiler. Artık Eren'in sanattan başka bir kaygısı daha vardı. Bedriyi bir hafta müze ve galerilerde birlikte gezdirdik. Akşamları sakin bir köşede dinlenirken birbirlerine güzel şarkılar söyleyerek aşklarını anlattılar. Hafta sonunda Bedri Lion'a döndü. Eren, Bedri hakkındaki düşüncelerimi öğrenmek istiyordu. Ben ise onu Eren'den bir dakika sonra tanıdım. Bu bir hafta içinde Bedriyi iyi tanıyama imkân yoktu. Bende biraktığı tesire göre zeki, istidatlı ve cesurdu. Kendisine aşırı derecede itimadı vardı. Bu sonucusu büyük bir meziyet olduğu kadar sanat aleyhine dönebilirdi.

Burada aşk ve izdivac hikâyesi anlatacak değilim. Fakat bu tanışma neticesinin her ikisinin de sanat hayatlarında müessir olduğunu işaret etmek istedim.

Ressam Bedriye rehberlik eden şair Bedri Rahmi oldu. Eren ne kadar inşai ve daha çok plastik unsurlara kıymet veriyorsa, Bedri aksine olarak tabiatı bir hayal alemi içinde, daha çok hissile, zevkile görüyordu. Bir sanat eserini meydana getirmek bir çok unsurların içinden en çok rengi tercih ediyor ve formlarını bu renk cümbüşüne ayak uyduracak bir cesaretle deforme etmekten çekinmiyordu.

Bedrinin bu taşkınlığı, çok tedbirli, adeta çekingen olan Eren'e iyi tesir yapmaktan geri kalmadı. Buna mukabil Bedri de belki hocalığın tesiriyle plastik planda bir realizme kıymet vermeğe başladı. Fakat sanatta realizm çok defa yaratıcılığın düşmanıdır. Bedri de bu yüzden lirizmini

Bence Bedrinin büyük muvaffakiyeti taşkınlıklara elverişli olan mizacını, zamanımızın tamamen tecridci sanatına körü körüne kaptırmamış olmasıdır. Bedri, Picasso'nun dış görünüşünü değil içini sever. O Picasso'nun yaratıcı kudretine hayrandır. Bedri hiç bir zaman ananedan ayrılmadı. Bunda Eren'in her zaman temkinli ve daha çok plastik zevkinin hayırlı tesirini aramak da mümkündür.

Bedri fazla gecikmeden heykel zevkini de tatmıştı. Bu heykel sevgisi onun aleyhine olabilirdi. Fakat onun lirik tarafı imdadına yetişmiş, peinture dediğimiz büyük bir varlığını kendine mahsus şartlarından uzaklaşmamıştır.

Bedri Rahmi'yi sıra ile Gaughin ve Van Gogh'dan başlayarak R. Dufy'nin, Matisse'in tesirlerinden sonra Anadolu kilimlerini bir güve gibi didiklediğini, daha sonra eskilere baktığını, rönesans üstadlarından en fazla Greco'yu sevdiğini ve nihayet daha arkaik devirlerin sanatına hayranlığını görüyoruz. Ankara Devlet Operası divarına yaptığı freskin tecrübelerile mozaik tekniğine uydu. Bütün bu merhaleleri aşarken Bedri Rahmi her zaman Bedri Rahmi olarak kalmıştır. Seçtiği bu pirlerin tam bir mukallidi olmamış, adeta bir halifesi gibi onların dinini yeni zamanın ihtiyaçlarına uydurabilmiştir.

Ben şahsen Bedri Rahmi'yi, işin hikâye tarafını ve küçük parçaları atıp geniş satırları kıymetlendirdiği zaman daha çok seviyorum. Bence divarda yer alan bir resim, sırrını ifşa etmeden, bütün güzelliği ile uzaktan bakanları kendine çekmelidir. Bedrinin tek zaafı, en büyük meziyeti olan sezme ve yaratma kudretini ayarlı bir şekilde kullanmamasıdır. Bazan bir tabloya bir kaç tablolu malzeme yığmak suretile kıymetlerin birbirini yoketmesine kadar varan bir kargaşalığa sebep oluyor. Halbuki iki güzel renk, bir kaç sade form ile kanaat ettiği zaman bize daha çok ferahlık ve saadet vermektedir.

İşte Eren'in resimlerinde çok defa bu ferahlığı buluyoruz. Cesaretle fakat daima piktürel bir kıymet taşıyan renkleri, hacmi, deseni, mevzularını seçiş ve tertib edişindeki hususiyeti ile seyircilerini teshir ediyor. Eren her zaman üzüntü içindedir. Yeni endişeler yüzünden yapığundan hoşnud değildir. Eren'in her zaman yeni ve tekâmüle doğru gidişini bu doymayan ruhuna borçluyuz.

Bir tarafta taşkınlık ve cesaret, diğer tarafta itidal ve plastik bir zevk, her ikisinde cezbe halini alan sonsuz bir çalşıma arzusu.

Birbirini tamamlayan bu çift, Türk sanatının mesud talihidir.

Cemal TOLLU

YAHYA KEMAL

Her Türk münevverinin büyük bir zevkle okuyacağı kıymetli bir eser

Dört renkli, kalın ve son derece nefis bir kapak içinde, en birinci verje kâğıd üzerine emsalsiz derecede güzel bir baskı ile meydana getirilen bu eser, büyük Türk şairi için şimdiki kadar neşredilen tetkiklerin en esaslısıdır.

YENİ MECMUA Yayınlarından olarak bir kaç güne kadar çıkıyor.

ZÜMRÜD ALIOĞLU

ile

Binbaşı Dr. NURİ KONKUR

Nikâhlandılar.

22/4/1948

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerde İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIST0400304